

DECEMBER * JANUAR

ŠT. 4-5 1934/35 VRTEC LETNIK 65

P. J. Stahl — A. A.:

Maruška.

(Dalje.)

IV.

Noč je bila še, a bilo je že čutiti lahen jutranji vetrič.

»Sedaj se morava obrniti na levo,« pravi Maruška.

Dve minuti za tem sta bila že na stepi.

Maruša in poslanec sta se ustavila in dihala s polnimi prsi osvežujoči in sladki zrak te planote, dasi sta bila zelo v stiski.

»Sem poglej,« pravi Maruška. »Ta črna pika tam spodaj je hlev, o katerem sem ti govorila. Sedaj se morava še enkrat obrniti na levo: voli bodo tam.«

Stepa se je zgrinjala pred njima v neskončnost.

Le visoke senene kope, ki so jih pred kratkim zložili, so zastirale pogled.

Poslanec se je povzpel na kopo, da bi pregledal obzorje.

»Ne stoj!« mu zakliče Maruška; »prevelik si.« Poslanec zdrkne s kope.

»Tu je!« pravi Maruška. »Pojdimo doli! Pomagaj mi dvigniti drog pri vratih! Poglej vole! Ali jih vidiš?«

»Vidim jih, prav lepi so!«

Vola, ki sta ležala na travi, se nista ganila.

»Pst, pst!« pravi Maruška. »Prav tiho pojdi za menoj! Hejs!«

Človek bi rekel, da sta vola prav dobro razumela jezik male gospodarice, kajti tiho sta se dvignila in prav lepo šla za njo do voza, ki je bil s senom naložen.

»Sedaj napreživa!« pravi Maruška.

»Poznaš dobro pot, Maruška?« vpraša poslanec.

»Prav dobro; vedno je treba iti naravnost proti jezercu, potem se pa obrniti na desno. Nato se pokaže z visoke gore streha Knišove hiše. Sedaj ni težko priti v Čigirin. Dobro sem razumela, ko je Kniš govoril očetu: »Samo če človek neumen ni, pride po tej poti lahko k meni.«

»Poznaš tega Kniša?«

»Poznam ga, večkrat prihaja k nam.«

»Te bo lepo sprejel?«

»Nevem... mislim, da.«

»In če bi te grdo sprejel?«

»A nikoli nas ne bo izdal, ali ni res? Prijatelj je... Oh ne! Prijatelj mojega očeta ne more biti izdajalec.

»Ali veš, Maruška,« nadaljuje poslanec in gleda deklici v obraz, ali veš, da je dežela polna tujcev, vojakov in ljudi brez usmiljenja? Ali veš, da boš srečala samo sovražnike, nabrušene sablje ali strele iz pušk? Ali veš, da povsod teče kri? Ali veš vse to?...«

»Da,« odgovori Maruška; »da, vse to vem!...«

»Zlobne oči te bodo opazovale; vpraševali te bodo z besedami, ki bodo same zanke. Če odgovoriš nerodno, če ti uide neznatna kretnja, majhen gib, če se zarečeš, če rdiš, če malo trepetiš, bo vse izgubljeno... Veš to?«

»Oh! Ne bom nerodno odgovarjala, ne bojim se!«

»Morebiti greva v smrt!«

»Ne,« pravi Maruša, »midva hova umrla šele potem. Najprej moraš priti v Čigirin. Ko boš enkrat tam, bom umrla, če bo treba!... Tedaj se ne bom več bala umreti... toda prej moraš biti v Čigirinu! Oh! da...«

»Maruška,« pravi čez nekaj trenutkov, »naletela bova prav gotovo na slabe ljudi; vojaki te bodo morebiti ustavljali in vpraševali. Če se bo kdo bližal vozu in ga celo hotel preiskovati, boš mirna in ne boš videti kot prepelčica, ko vidi koga, da se približuje njenemu gnezdu, ki je čisto blizu skrito. Reci mi, ali me razumeš!«

»Da, razumem te. Biti moram... biti moram... taka kot ti. In bom.«

»Če te kdo vpraša, kam greš, boš odgovorila, da pelješ na Kniševo polje voz sena, ki ga je kupil pri tvojem očetu. Ali razumeš?«

»Da, razumem.«

»Če prideva zdrava in živa do Kniševega stanovanja, pride Kniš na hišni prag nama naproti. Prav gotovo! Razumeš?«

»Da!«

»Tedaj mu rečeš: 'Kako lepo žito imate na polju! Ko sem šla mimo, sem ga občudovala. Malo je že zrelo; ampak mislim, da bi ga mogli ob potrebi uporabiti tudi, preden bi bilo popolnoma zrelo.' Dolgo je to, deklica. Pa si moreš te besede prav tako zapomniti?«

»Da,« je odvrnila Maruška. »Poslušaj, ponovim jih!«

Ponovila jih je in ničesar ni pozabila.

»Zdaj pa le hitro, Maruška!«

Poslanec stopi na voz, naredi veliko luknjo v seno in se skrije vanj. Maruša se je usedla na voz in pognala vola z glaskom, ki je še nekoliko trepetal. Težki voz se je začel premikati. Okorno se je pozibaval.

V.

Voz se je počasi pomikal naprej; voli nikdar ne vedo, kako se človeku mudi. Prav nič niso pohiteli, pa naj jih je Maruška še tako priganjala. Vse je bilo mirno; od časa do časa je strel ali krik straže še bolj poudaril globoki molk.

Nenadoma pravi Maruška: »Dobra se skrij! Prihajajo!«

Zares so tedaj prihajali. Kmalu je oddelek ruskih jezdecev obkolil voz.

»Kam greš? Odkod prihajaš? Kdo si?« zakliče več hripavih glasov.

»Hčerka Danila Čabana sem,« odgovori Maruška.

»Ustavi že enkrat vole!« ji zakliče neki častnik. Maruška jih ustavi.
»Odkod prihajaš?« — »Od doma.« — »Kje je ta dom?« — »Nedaleč
odtod.« — »In kam greš?« — »H gospodu Knišu.« — »Kdo je ta Kniš?«
»Priatelj mojega očeta. Kupil je pri nas to seno in k njemu peljem
ta voz.«

»Kaj sem vam rekel, prijatelj?« pravi drugi častnik. »Kmečki voz je
to in nič drugega. A vi vidite povsod izdajalce in begune.«

»Ali mislite, da jih ni nikjer? Ali je čas, ki ste ga porabili s hitro
ježo, toliko vreden?«

»To ni prva ježa, ki smo jo danes zaradi vas prestali! In vedno v teku
za prikaznimi!« odgovori častnik. »Kaj bomo storili z našo jetnico? Deklica,
ali hočeš biti pri polku? Ampak! Premajhna si, bolje bi storila, da ne bi
zapustila svoje zibelke.«

»Tega lepega sena,« pravi prvi častnik, »se ne smemo braniti.« Obrne se
k Maruški in pravi: »Ali je Kniševo polje še daleč?«

»Še dosti...«

»Se razumeš na to? Ali prideš z volovsko hitrostjo črez uro ali dve tja?«

»Morebiti čez dve ali tri ure.«

»Dobro, tedaj mislim, da je najbolje, da spremimo ta voz do doma tega
moža in, če mu je kaj za seno, ga odkupi. Deklica, ali je hiša vašega prija-
telja prijetna? Ali je bogat posestnik?«

»Velik vrt ima in mnogo jabolk.«

»Neumnica! Ne gre za jabolka! Pojdimo! Prepričajmo se sami, kaj pre-
more Kniševa hiša. Naš obisk bo gotovo zanj prijetno presenečenje.«

Častnik vzpodbode konja in se požene naprej. Njegov tovariš gre za
njim in mrmra: »Pravi norec ste!«

»Naprej, deklica!« zakriče vojaki Maruški.

Voli, ki so ohranili svojo navadno resnost, a jih je hoja konjenice in
božanje svežega jutranjega vetra poživiljalo, so vendar hodili malo urneje.
Konji so stopali bolj po vojaško, a od časa do časa so tisti, ki so bili bliže
vozu, stegovali vratove in z neverjetno slastjo smukali seno s škornjev, ki
so ležali pod senom privezani. To je Maruši povzročalo smrtni strah, če bi
se škorenj odtrgal, če...

Bilo je slišati nekaj strellov. Častniki so ustavili konje. Vsak je dal svoje
povelje; streljanje se je spet začelo, preden so se zedinili.

»Naši streljajo!« je vzkliknil mlad častnik. »Brez dvoma so naši prvi
napadli. Naprej! Naši se bojujejo!«

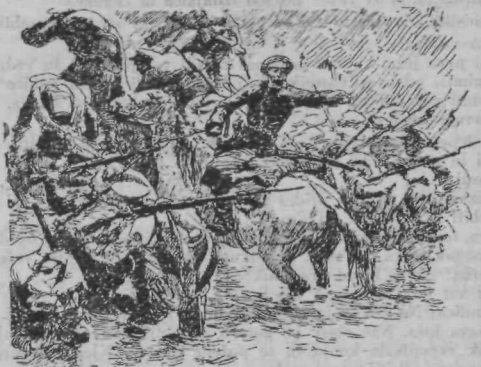
»Hoj! Ivan! Pelji voz v Kniševo hišo in opravi vse zaradi sena! Naprej!«
Maruška ni imela časa, da bi se zavedla vsega tega, niti, da bi zbrala svoje
misli, ko je oddelek že izginil v oblaku prahu. Kakor divji ptiči so odvršali.

»Dobro, na pot!« ji je rekel Ivan in si prižigal pipo. Maruška je pogle-
dala Ivana in zdel se ji je ježu podoben.

»Na pot! Na pot!« je ponovil s strožjim glasom.

Vojska je tod divjala. Da bi našel zeleno polje, ki bi obetalo bogato
žetev, bi moral iti črez deset čisto opustošenih. Maruška je to gledala in
mislila: »Vojska je strašna!« Streljanje se je ponavljalo vedno bolj pogosto
in strelji so bili vedno jasnejši. Maruška je zapazila na planoti prav mnogo
šotorov, ki so jih napol zastirali oblaki črnega dima. Bil je prostor, na ka-
terem se je bil boj, ki so ga jim naznanili že daljni strelji. Od časa do časa
so slišali kletve, človeško ječanje in konjsko rezgetanje; tudi otroški klici
so odjeknili skozi hladni jutranji zrak.

Maruška je gledala strašno sliko požgane vasi, bogate hiše v ognju in podirajoče se koče. Konji so dirjali brez jezdecev. Na več krajih so se dvigali kupi mrličev. Ranjenci so pokrivali zemljo in pričakovali smrtnega udarca. Pravkar še številne vrste so se redčile; število živih se je skoraj vidno manjšalo. Zemlja je bila na mnogih krajih rdeča od krvi. Nebo je bilo zatemnelo. Gorje!

S svojega visokega sedeža je Maruška že gledala Kniševo pristavo sredi košatega vrta.

VI.

Komaj se je voz ustavil pred vrati, že je pritekel Maruški nasproti šest-ali sedemleten deček, ki je bil močan kot skala, rdeč kot zarja in je letal kakor orlič.

»Je doma gospod Kniš?« vpraša Maruška.

»Tedad ste prišli k staremu očetu?« pravi deček, ki je vpraševal, namesto da bi odgovoril.

»Da, k staremu očetu. Ali je doma?« — »Doma je.« — »Pa kje?« — »Na vrtu; lahko je pa tudi v hiši ali na polju.«

»Ali mu hočeš povedati, da smo prišli?«

»Pa hitro,« pristavi Ivan ter spet prižiga pipo.

Toda stari oče je že prihajal. Takoj je spoznal Maruško in prav nič se mu ni zdel čuden njen prihod.

»Ah! Deklica,« pravi. »kako ti je? Še vedno dobro? Še vedno zadovoljna? No, pridi in pojdi v hišo. A če imaš rajši svež zrak, ve Taras za jagode in maline. Tudi shrambo imamo: slaščic, medenih kolačev, malih in celo velikih pastet.« Ivana je zgrabilo ob besedi »pastete«.

»Vidim, da imaš lepo hišo,« pravi še strogo, a že vljudno, zaradi velikih pastet.

»Boga hvalim za to,« odgovori stari kmet. »Vstopite, prosim, vstopite! Noter, noter,« jih sili, »le noter... Kakšno veselje! Kakšno prijetno prese-
nečenje! Kakšno nepričakovano srečanje. Rad imam vse vojake... Noter, noter, gospod vojak, prosim...«

Vojak, ki ga je imel tako rad, je bil ves zbit od utrujenosti in lačen kot volk; seveda je šel za starim kmetom, ne da bi se dal prositi. Ko je bil v sobi, se je zleknil na klop in zdehal, stegoval roke in pretegoval noge.

Maruška si je dala opraviti z vozom, ki ga je hotela spraviti na dvorišče. Tarasič, ki je bil zelo v zadregi, je skakal okoli nje in ji pomagal.

»Gospod Kniš,« pravi Maruška, »kako lepo žito imate na polju! Ko sem šla mimo, sem ga občudovala. Malo je še zrelo; ampak mislim, da bi ga mogli ob potrebi uporabiti, tudi preden bi bilo popolnoma zrelo!«

»Hvala Bogu! Mala, hvala Bogu! Da, dobro letino bomo imeli!« je odgovoril stari Kniš.

Njegov mirni glas ni izdajal prav nobenega čuvstva! Stopal je po sobi, klical svoje hlapce in z veselim glasom dajal navodila. Njegove oči niso vpraševale Maruškinih. Ne, ničesar ni razumel! Vendar — njeno srce bi se stiskalo — če ne bi razumel! Brez besede je hodila za Knišem po hiši.

Soba je bila velika. Pohištvo je bilo povečini iz močnega hrastovega lesa. Na pobeljenih zidovih, ki so bili beli kakor sneg, so iz trave spleteni vencí širili duh po divjih stepnih rožah.

V enem kotu so bile svete podobe, ki so jih krasile sveže rože. V sredi je stala težka velika miza, ki je bila pokrita z lepim belim prtom s pisanimi resami.

Stari Kniš je povabil svoje goste za mizo.

»Ne smem pozabiti okrepčila,« pravi. »To bo kmalu preskrbljeno, to bo kmalu preskrbljeno...«

Od ene strani do druge leta, prinaša velike kozarce, hodi v klet in v kaščo, odpira shrambo, premika lonce in pokrove, stresa žlice, naliva iz steklenice v steklenico, leze pod streho po prekažene klobase, teka na vrt itd., itd.... Vse te priprave, ki so mnogo pomenile za lačnega vojaka, so mu dale veliko neprestane pažnje; mislil je vsak trenotek, da pride na mizo velika skleda; vsrkaval je že prijetno dišeči zrak in sline so mu prihajale v usta! Trepetal in drhtel je od požrešnosti.

»Čuj, čuj, gospodar, ne daj si toliko opraviti,« je pravil od časa do časa. »Zadovoljen bom z malim... hočem reči, da bom zadovoljen s tem, kar vidim tam doli... Da, zadovoljen bom.«

»Ne, ne,« je odgovarjal stari Kniš, »ne! Dovolite, da vam ponudim kaj primerne! Dovolite mi, gospod... ali morem povprašati po vašem imenu?«

»Ime mi je Ivan,« je odgovoril vojak in zavzdihnil.

»No, dobro, gospod Ivan, morate mi dovoliti, da vam ponudim najboljše, kar premore moja uboga hišica! Morate, morate: prav nič nečete žalostiti ubogega starca, ali ne? Malo mojih klobas boste pokusili... in krač tudi... in sira tudi... Videli boste.«

Pri prvem grižljaju je bil Ivanov obraz strog in divji kakor obraz vojaka, ki se ne briga za to, da bi sladkal svoja usta. Po nekaj kozarčkah malinovega, jagodovega, češnjevega in drugih likerjev so postale njegove oči mile in blažen nasmeh je zaigral na njegovih ustnicah.

Maruška ni mogla več vzdržati. Počasi se je dvignila in rekla staremu Knišu:

»Grem s Tarasom.«

»Pojdi, mala, pojdi,« je odgovoril starec. Ko je šla mimo njega, je stegnil roko in jo nalahko pobožal po laseh.

To božanje ni bilo Bog ve kaj; dalo je Maruški vse zaupanje, čutila se je varno in okrepljeno; njena zaskrbljenost je izginila in ubogo srce, ki je bilo dotlej stisnjeno kakor v kleščah, je postalo spet prosto.

»Dragi gospod!« pravi Ivan, ki se je obupano trudil, da bi zbral svoje misli, »to seno, veste, seno z voza, ki sem ga moral spremljati, je naše!... Me razumete? Zasegli smo ga, torej je naše! To je jasno, ali ne? Vendar ga moreš odkupiti od mene, če ti je kaj zanj... Denarja daj, mnogo denarja in tvoje bo!... In vse bo v redu.«

»Gospodar ste, gospod Ivan,« je odgovoril stari Kniš, »popoln gospodar ste. Vse, kar hočete, morete vzeti. Gospodar ste!«

»Dobro! Prav dobro!« je odgovoril Ivan.

VII.

Maruška se je vrtela okrog voza na dvorišču kakor ranjen ptič. Taras je dal sena volom in začel spraševati, a Maruška, ki je bila vsa zmedena zaradi krutih skrbi, mu je le kratko odgovarjala.

»Kaj storiti?« se je vprašala. Kako ga rešiti? Nič se ni voz po videzu izpremenil; ali je še... Če bi ga mogla prav previdno nekako opozoriti nase.«

Ko je hodila mimo kupa debelega kamenja, ki je bilo nagromadeno ob podrtem zidu, je mislila, da sliši, ne, jasno je slišala glas, ki ga je tako dobro poznala in ki ji je pravil:

»Hvala, Maruškica! Bodi mirna, vse gre dobro!«

Ni mogla dvomiti o tem. Bil je glas njega, za katerega se ji je zdelo, da še trepeta. Bila je vsa iz sebe od veselja in pogreznila se je v travo, ker ni mogla storiti več koraka.

»Ali sem prav slišala?« se je še vprašala Maruška.

Srce ji je močno bilo. A glas, ki je prihajal zopet iz ravzalin, je bilo slišati drugič:

»Zvesta prijateljica,« je govoril glas, »ne boj se! Smo že prišli preko brzice in ne bomo utonili v pristanišču!«

Maruška je stala nepremično; še je poslušala, dasi se je vse povrnilo v molk. Besede, ki so prihajale od prijatelja, so bile tako močne, da so ji razpršile ves strah.

Srce se je polnilo z veseljem in lica so postala rdeča in žareča, oči so se tako zasvetile, da je Taras, ki se je sukal na dvorišču, stopil k mali deklici in jo gledal radovedno.

»Pojdiva na vrt!« pravi Maruška.

»Grem,« ji odgovori Taras. Čez nekaj trenutkov vpraša Maruško:

»Veš, kaj nameravam? Ne veš?«

»Ne, povej mi!«

»No, dobro, moj načrt je pridrveti v tatarski ali turški tabor, sovražnike pobiti in njihovega poglavarja zasužnjiti... Kaj se ti zdi?«

»To bi bilo slavno,« je odgovorila resno Maruška.

»Slavno! Ali ne? A bilo je na Francoskem kmečko dekle, ki je vse sovražnike iz domovine pregnalo.«

»Oh!« pravi Maruška, ki so se ji zaiskrile oči, »kako je morala biti srečna!«

»Sežgali so jo,« je odvrnil Taras.

»Vseeno, vseeno,« hiti Maruška, »najsrečnejša žena je.«

»Oče ti bo povedal zgodbo o njej, če hočeš. Neka francoska gospa mu jo je povedala v mestu. Pri nas ne poznajo teh zgodb. Dekle se je imenovalo Ivana Arška.«

»Ivana Arška,« pravi Maruška s solzami v očeh, »Ivana Arška! Srečno dekle!«

Taras je bil navdušen. Kar je storila francoska deklica, bi tudi ukrajinski deček mogel storiti. Zaupal je Maruški kup načrtov, ki so mu vrelí po možganih. In kakor so se vsi ti »slavni« načrti nehali z željami, vsaj v njegovi domišljiji, je bil ves srečen! Ko se je sprehajal po vrtu in iskal jagod, je razodeval svoje misli glede zadnjega boja in je zelo obžaloval, da je veliki ataman bil prepočasen pri napadanju.

Maruška ga je molče poslušala in mislila na deklico, katere ime je pravkar slišala in ki je rešila svojo domovino.

VIII.

Gorak solnčni žarek je prodrí skozi okence, ob katerem je zaspal po obilnem okrepčilu vojak Ivan, in je padal naravnost na njegovo lice. Njegov obraz je bil ves rdeč od solnca. Ivan je napol zavestno čutil, da se bo spekel; a bil je sicer tako srečen, da sploh ni želel vstati.

Nenadoma je skočil, kakor da ga je kdo sunil z žarečim železom. Lica so mu kar gorela.

Odšel je od okna proč. Kje je bil? Pomalem se je začel spominjati. Začel je kričati; glas je bil hripav in vreščéč. Klici so se razlegali po vseh kotih dvorišča.: »Hoj, E! Stari! Grom in strela! Ali boš prišel?«

Ivan je čutil, da se je zakasnil. S silno brco je odprl vrata in se s sabljo v rokah prikazal na pragu ter se zdaj obračal na levo, zdaj na desno.

»Naj me hudir vzame, če vem, kam moram iti!«

Hitro je obhodil dvorišče. S sabljo je mahal po zraku, zdaj drezal v zid, zdaj jo zabodel v drevo. Nazadnje se je spotaknil ob kupu kamenja, ki je bil pri kleti — Maruška je pobleдела v svojem skrivališču —, a je preklinjaje vstal ter se končno znašel, odkoder je prišel, pred hišnim pragom. Še vedno je bil jezen.

»Prihajam, gospod Ivan, prihajam, prihajam,« je pravil Kniš dobrodušno in vljudno; »vedno sem vam na uslugo.«

»Hudirja, kje pa si?« mu je zaklical.

»Tu-le sem,« je odgovarjal stari Kniš.

»Tu-le? Kje je tvoj tu-le?« je rohnel vojak.

»Pred vami, junak: ali me ne vidite?«

In Ivan je res stal pred starim Knišem.

»Ali ste se dobro odpočili, gospod Ivan?« vpraša stari Kniš. »Upam, da vas muhe niso preveč opikale; vse sem zaprl, da bi vas pustile na miru.«

»Naj ogenj z neba scvre tvoje muhe! Mar mi je zanje! Bolje bi storile, da bi me prej zbudile, razumeš? Prinesi mi kozarec žganja!«

»Oh! Z veseljem, gospod Ivan! Kako sem srečen, da vam morem postreči, gospod Ivan, kako sem srečen!... Sem se usedite, gospod Ivan, sem se usedite, takoj napolnim kozarček... Usedite se, usedite se...«

»Ne utegnem. Hitro daj; stoje popijem... Ali imaš pripravljen denar?«

»Imam ga, gospod Ivan, in postrežem vam z njim; vendar je vedno trda za nas uboge ljudi...« je Kniš otožno pogledal na usnjeno mošnjo, ki jo je izvlekel iz žepa. Zagrabil je pest drobiža iz mošnje in ga začel posamič šteti, a Ivan si je pridno natakál kozarce.

Že četrto zvrhano čašo je v dušku izpil in se potem postavil pred Kniša. Strogo je preštel določeno mu vsoto, jo spravil v žep, s hitrim korakom odšel, odvezal konja, s pestjo udaril ubogo žival, skočil v sedlo, blagovolil dvigniti malce konec svojega pokrivala v odgovor na brezštevilne Kniševe pozdrave in izginil v brezkončni stepi.

»Srečno pot!« je mrmral stari Kniš za njim.

(Dalje.)